

národní
úložiště
šedé
literatury

Digitální zpracování tzv. šedé literatury pro Národní úložiště šedé literatury

Polčák, Radim; Šavelka, Jaromír
2009

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-111528>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 22.02.2019

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz .

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

opinio

(stanovisko k právní otázce)

**Digitální zpracování tzv. šedé literatury pro
Národní úložiště šedé literatury**

Objednatel: Národní technická knihovna

Zhotovitel: Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Zpracovatel: JUDr. Radim Polčák, Ph.D. (garant)

Mgr. Jaromír Šavelka

Předmětem tohoto stanoviska je nezávislá doktrinální právní analýza právních vztahů vznikajících v procesu digitálního zpracování tzv. šedé literatury a kvalifikačních prací v databázi zadavatele.

Zadavatel objednal zpracování stanoviska v následující obsahové struktuře:

- Analýza právních vztahů plynoucích z elektronického zpracování, uchovávání a publikace tzv. šedé literatury (metadata a autorské dílo) NTK a vznikajících mezi NTK, producenty tzv. šedé literatury a provozovateli příslušných databází,
- analýza právních vztahů plynoucích z elektronického zpracování, uchovávání a publikace autorských děl-kvalifikačních prací včetně metadat zahrnutých v databázích univerzit,
- návrh řešení smluvních vztahů mezi vykonavateli majetkových autorských práv k šedé literatuře a kvalifikačním pracím a NTK, jejichž součástí budou licence a sublicence k elektronickému zpracování, uchovávání a publikaci předmětných autorských děl včetně metadat a sublicencí,
- návrh řešení smluvních vztahů mezi provozovateli databází šedé literatury a NTK, jejichž součástí budou závazky k automatizovanému předávání předmětných autorských děl včetně metadata,

Stanovisko se dotýká zejména následujících předpisů českého práva:

- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů

Obsah

Obsah	3
1. Úvod.....	3
2. Analýza právních vztahů plynoucích z elektronického zpracování, uchování a publikace tzv. šedé literatury (metadata a autorské dílo) NTK a vznikajících mezi NTK, producenty tzv. šedé literatury a provozovateli příslušných databází.....	4
2.1 Právní klasifikace pojmu šedé literatury	5
2.2 Právní postavení subjektů zúčastněných na systému automatizovaného zpracování šedé literatury.....	8
2.3 Konkretizace právního zadání	11
2.4 Právní postavení zadavatele	11
2.5 Právní rizika pro zadavatele	14
3. Analýza právních vztahů plynoucích z elektronického zpracování, uchování a publikace autorských děl-kvalifikačních prací včetně metadat zahrnutých v databázích univerzit	16
3.1 Právní klasifikace pojmu kvalifikačních prací.....	16
3.2 Právní kvalifikace databází kvalifikačních prací vedených vysokými školami.....	20
3.3 Právní postavení subjektů zúčastněných na systému automatizovaného zpracování kvalifikačních prací.....	22
3.4 Právní postavení zadavatele	24
3.5 Právní rizika pro zadavatele	26
4. Návrh řešení smluvních vztahů mezi zadavatelem a vykonavatelem majetkových autorských práv k šedé literatuře a kvalifikačním pracím resp. provozovateli jejich databází.....	28
4.1 Subjekty a obsah smluvních závazků.....	28
6. Doložka.....	30

1. Úvod

České autorské právo, podobně jako úpravy v ostatních evropských státech, stále vzhledem k literárním dílům stojí na předpokladu, že objektivně vnímatelnou formou takových děl je primárně forma listinná. Typické instituty včetně typických smluv jsou pak nastaveny k takové manipulaci s autorskými právy, která nejvíce odpovídá listinné formě.

Právě uvedené samozřejmě neznamená, že by autorské právo nějak znesnadňovalo či dokonce znemožňovalo manipulaci s právy k autorským dílům či s díly jako takovými, pokud jsou tato primárně v elektronické formě. Určitý problém však představuje skutečnost, že při konstrukci smluvních vztahů k dispozici s právy nelze vyjít ze zákonem předpokládaných forem. Další

nevýhodou pak je fakt, že právní problémy související s digitalizací autorskoprávně chráněného obsahu jsou co do své kvality relativně nové. Nelze se tedy v tomto směru spolehnout na soudní judikaturu ani na tradiční či obyčejové právní postupy.

Zadavatel označil ke zpracování obor právních vztahů, který kombinuje několik typů právních otázek. Předně se jedná o problémy autorskoprávní, tj. především o vztahy mezi jednotlivými subjekty, jimž svědčí některá z absolutních autorských práv. Vzhledem k tomu, že součástí některých typů autorských děl, typicky šedé literatury, jsou i relativně přesné identifikační údaje fyzických osob (typicky autorů) případně další identifikační data, je třeba současně s autorskoprávními aspekty manipulace s takovými díly řešit též otázky ochrany osobních údajů. Má-li pak být výsledkem zadání konstrukce systému právních vztahů pro automatizované předávání autorských děl a práv k nim prostřednictvím elektronických databází, je třeba kromě otázek autorského práva a ochrany osobních údajů specificky zpracovat ještě problematiku obecné soukromoprávní kontraktace.

Zadání tedy směřuje současně do tří relativně nezávislých oblastí platného práva, tj. do práva autorského, práva ochrany osobních údajů a do obecného smluvního práva. Analýzou zadání a na základě konzultace se zadavatelem lze konstatovat, že přes relativní složitost předmětných právních vztahů i novost příslušných právních otázek je požadavek zadavatele ve své podstatě řešitelný. Současně však je třeba předeslat, že především vzhledem k absenci relevantní judikatury, která by na předmětnou problematiku dopadala, je třeba považovat právní otázky formulované v zadání za obtížné. Znamená to, že právní názory a jim odpovídající argumenty vyslovené v tomto posudku, mají povahu doktrinální interpretace platného práva a nedisponují tedy přímou aplikační právní autoritou.

2. Analýza právních vztahů plynoucích z elektronického zpracování, uchovávání a publikace tzv. šedé literatury (metadata a autorské dílo) NTK a vznikajících mezi NTK, producenty tzv. šedé literatury a provozovateli příslušných databází

2.1 Právní klasifikace pojmu šedé literatury

Ze zadání vyplývá, že zadavatel pracuje s tzv. šedou literaturou. Tu tvoří zejména nejružnější výstupy z činnosti akademických institucí, vysokých škol a dalších. Typicky je tedy soubor šedé literatury tvořen dokumenty, jako jsou výroční zprávy, grantové zprávy, zprávy o dosažených výsledcích ve výzkumu a vývoji apod. Autorství bývá u některých z nich přiznané konkrétním osobám, u jiných bývá identifikována pouze instituce nebo její část (např. výzkumný tým).

Z klasifikační struktury poskytnuté zadavatelem lze dovodit, že zadavatel má v úmyslu zpracovávat zejména (níže uvedená klasifikace vychází z označení jednotlivých kategorií používaných zadavatelem):

- autorské práce (manuskripty), tj. preprinty, referáty
- firemní literaturu (výroční zprávy, katalogy výrobků, návody)
- konferenční materiály (postery, prezentace, sborníky, programy, články/statě)
- vysokoškolské kvalifikační práce (vzhledem k odlišnému právnímu režimu viz následující kapitola)
- studijní materiály (učební osnovy, otázky ke zkouškám, záznamy z přednášek, učební texty)
- výzkumné dokumenty (studie, statistiky, analýzy)
- zprávy (výzkumné, výroční, závěrečné, z průzkumů, grantové)

Z hlediska právní kvalifikace lze jednoznačně konstatovat, že šedou literaturu ve výše naznačeném smyslu lze považovat za autorská díla. Autorskoprávní ochrana pak nastupuje v okamžiku, kdy je příslušný dokument vytvořen v objektivně vnímatelné formě. Vzhledem k tomu, že je dnes běžné, že dokumenty vznikají primárně ve formě elektronické, bývá ve valné většině případů okamžikem nástupu autorskoprávní ochrany moment, kdy je dokument vytvořen (uložen) v počítači jeho autora. V uvedených souvislostech lze připomenout, že na samotný vznik ochrany absolutními právy autorskými nemá vliv, zda bylo příslušné autorské dílo publikováno nebo nikoli resp. v jaké formě k publikaci došlo či mělo dojít. Podobně nezáleží ani na tom, zda je údaj o autorovi nebo o jiném vykonavateli autorských práv uveden u díla (např. s tzv. doložkou autorství) nebo zda dokument

žádné informace o autorství nenese. Pro vznik a existenci autorskoprávní ochrany je tedy rozhodné pouze to, zda příslušný dokument objektivně vzniknul¹ - k tomu srov. následující ustanovení:

§ 2 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.: Předmětem práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam (dále jen "dílo"). Dílem je zejména dílo slovesné vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické, dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické.

§ 2 odst. 3 zákona č. 121/2000 Sb.: Právo autorské se vztahuje na dílo dokončené, jeho jednotlivé vývojové fáze a části, včetně názvu a jmen postav, pokud splňují podmínky podle odstavce 1 nebo podle odstavce 2, jde-li o předměty práva autorského v něm uvedené.

§ 9 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.: Právo autorské k dílu vzniká okamžikem, kdy je dílo vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě.

Pro výše vymezené typy šedé literatury je typické, že vznikají v rámci činnosti určité instituce. Autoři těchto dokumentů (ať již jsou v dokumentech přímo uvedeni nebo nikoli) pak bývají v zaměstnaneckém či jiném obdobném poměru k příslušné instituci. V menší míře se vyskytují případy, kdy je příslušný dokument (např. výroční zpráva) vytvořen pro akademickou instituci na zakázku externím subjektem, např. poradenskou nebo PR agenturou.

Je-li dokument šedé literatury vytvořen v rámci plnění pracovních úkolů zaměstnancem nebo osobou v obdobném poměru k příslušné instituci, jde o tzv. zaměstnanecké autorské dílo. K takovému dílu pak zaměstnavatel exkluzivně vykonává prakticky veškerá autorská práva (může sám sebe dokonce uvádět i jako autora tohoto díla). K tomu srov. následující ustanovení:

¹ Autorské doložky a další běžně užívané instituty k ošetření osobnostních i majetkových autorských práv nachází své využití nikoli při řešení otázky samotného vzniku autorskoprávní ochrany, ale při prokazování autorství, při informování čtenářů apod.

§ 58 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.: Není-li sjednáno jinak, zaměstnavatel vykonává svým jménem a na svůj účet autorova majetková práva k dílu, které autor vytvořil ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního či služebního vztahu k zaměstnavateli nebo z pracovního vztahu mezi družstvem a jeho členem (zaměstnanecké dílo). Zaměstnavatel může právo výkonu podle tohoto odstavce postoupit třetí osobě pouze se svolením autora, ledaže se tak děje při prodeji podniku nebo jeho části.

§ 58 odst. 4 zákona č. 121/2000 Sb.: Autorova osobnostní práva k zaměstnaneckému dílu zůstávají nedotčena. Vykonává-li zaměstnavatel majetková práva k zaměstnaneckému dílu, má se za to, že autor svolil ke zveřejnění, úpravám, zpracování včetně překladu, spojení s jiným dílem, zařazení do díla souborného, jakož i k tomu, aby uváděl zaměstnanecké dílo na veřejnost pod svým jménem, ledaže je sjednáno jinak.

Je-li dokument šedé literatury vytvořen tzv. na zakázku externím subjektem stojícím mimo příslušnou instituci, je opět objednatel (tj. např. vysoká škola) vykonavatelem autorských práv. Jejich rozsah však již přímo nevyplývá ze zákona, ale je nutné jej dohodnout ve smlouvě o vytvoření autorského díla. Je pak odpovědností příslušné instituce sjednat s dodavatelem ve smlouvě o vytvoření díla takové podmínky, které umožní následné bezproblémové nakládání s výsledným dokumentem včetně jeho zahrnutí do veřejných databází. K tomu srov. následující ustanovení:

§ 62 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.: Je-li dílo autorem vytvořené na základě smlouvy o dílo (dílo vytvořené na objednávku), platí, že autor poskytl licenci k účelu vyplývajícímu ze smlouvy, není-li sjednáno jinak. K užití díla nad rámec takového účelu je objednatel oprávněn pouze na základě licenční smlouvy, nevyplývá-li z tohoto zákona jinak.

Z hlediska ochrany osobních údajů je pro právní kvalifikaci šedé literatury rozhodné, zda jsou její součástí údaje přímo identifikující osobu autora. Samotné jméno a příjmení autora nebo jiné osoby však nelze v tomto směru považovat bez dalšího za osobní údaj. Jestliže je tedy nějaký text opatřen pouze jménem autora, nepadá pod rozsah působnosti práva ochrany osobních údajů. K tomu srov. následující ustanovení:

§ 4 písm. b) zákona č. 101/2000 Sb.: [Pro účely tohoto zákona se rozumí] osobním údajem jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Subjekt údajů se

považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu[.]

Dle sdělení zpracovatele je součástí databází šedé literatury též soubor metadat, z nichž některé se konkrétně týkají osoby autora. Takové údaje pak jsou přiřítelné konkrétní osobě (např. datum a místo narození) a dostávají se tak pod rozsah shora cit. ustanovení. V takovém případě se pak databáze, jejíž součástí jsou tyto údaje, stává datovým souborem osobních údajů. Pořizovatel či provozovatel takové databáze pak plní roli správce resp. zpracovatele osobních údajů. K tomu srov. následující ustanovení:

§ 4 písm. m) zákona č. 101/2000 Sb.: [Pro účely tohoto zákona se rozumí] evidencí nebo datovým souborem osobních údajů (dále jen "datový soubor") jakýkoliv soubor osobních údajů uspořádaný nebo zpřístupnitelný podle společných nebo zvláštních kritérií[.]

2.2 Právní postavení subjektů zúčastněných na systému automatizovaného zpracování šedé literatury

Původcem šedé literatury je autor či autorský kolektiv² případně třetí osoba, která příslušný dokument vytváří na základě specifické smlouvy (smlouvy o vytvoření díla). Z hlediska provozování a vytěžování databází šedé literatury však zpravidla není skutečný autor zapojen do sítě souvisejících právních vztahů. Autor je totiž v tomto případě pouze účastníkem dvoustranného právního vztahu, na jehož základě vytváří dokument pro příslušnou instituci (ať už jako zaměstnanec nebo jako externí dodavatel). Majetková autorská práva k dokumentu šedé literatury pak vykonává příslušná instituce (producent), která pak vstupuje do všech souvisejících právních vztahů vlastním jménem a bez přímé vazby k autorovi.

Poznámka: U plnění grantových projektů je vztah jednotlivých subjektů při předkládání grantových zpráv (např. tzv. monitorovacích zpráv, periodických zpráv apod.) složitější o subjekt poskytovatele dotace. Zde je třeba rozlišovat podle typu grantové smlouvy a obsahu vzájemných závazků, který

² S kolektivními díly vytvořenými na podnět fyzické nebo právnické osoby (většinou vedoucího autora) se nakládá jako s díly zaměstnaneckými, přičemž práva k těmto dílům svědčí vedoucímu autorovi – k tomu srov. § 50 zákona č. 121/2000 Sb.

subjekt vykonává k příslušným zprávám majetková autorská práva. Až na nepatrné výjimky je však konstrukce právních vztahů obvykle založena na tom, že grantová smlouva upravuje pouze povinnost předkládat zprávy o plnění projektu, přičemž tyto zprávy vytváří příjemce dotace (např. univerzita). Poskytovatel dotace (např. grantová agentura) tak má sice právo obdržet od příjemce v určeném termínu zprávu o plnění projektu³, na straně příjemce se však nejedná o závazek vytvořit pro poskytovatele dotace autorské dílo, ale pouze o závazek předat toto plnění. Tvorba zprávy tedy probíhá plně v režii příjemce dotace, který k ní vykonává majetková autorská práva.

Právní dispozice s příslušným dílem se tedy, jak vyplývá z výše uvedeného, děje na základě vůle producenta, tj. instituce, která příslušný dokument šedé literatury vytvořila (ať už vlastními zaměstnanci nebo dodavatelsky). Je to pak právě tento subjekt, v praxi nejčastěji univerzita, vysoká škola či jiná obdobná instituce, který k nejrůznějším formám užití díla dává své svolení.

Z právě uvedeného dále vyplývá, že provozovatel databáze s šedou literaturou vstupuje do právního vztahu s vykonavatelem majetkových autorských práv (tj. např. s univerzitou), od kterého dostává formou licence svolení k tomu, aby příslušný dokument do této databáze zařadil. Na obsahu příslušné licence pak dále záleží, zda je provozovatel databáze případně oprávněn příslušný dokument zveřejnit, v jakém rozsahu a formě, případně zda je oprávněn dát svolení k jeho dalšímu užití formou tzv. sublicence.

Dle sdělení zadavatele jsou součástí dokumentů šedé literatury i pasáže, jejichž zveřejnění brání zájem producentů (např. části grantových zpráv, kde příjemce popisuje výši platů řešitelů). Vzhledem k tomu, že producent neomezeně disponuje s majetkovými autorskými právy k příslušnému dokumentu a má i právo dokument libovolně měnit, může být tato situace řešena dvěma způsoby:

- 1) producent z příslušného dokumentu, který předává ke zpracování do databáze (ať už se jedná přímo o databázi zadavatele nebo databázi, z níž pak zadavatel čerpá), fyzicky před jeho předáním odstraní příslušné pasáže
- 2) umožní-li to struktura metadat, označí producent pasáže se specifickým právním režimem a dílo pak předá do databáze jako celek. Producent může v tomto případě zvolit libovolný režim vybraných pasáží (v praxi nejčastěji formou zákazu zveřejnění příslušné pasáže – zadavatel tedy bude mít v takovém případě právo zpracovat dokument jako celek a zahrnout jej do své databáze, ale při zveřejnění bude povinen technicky znemožnit přístup veřejnosti

³ Grantová smlouva pak může ještě formou licence upravit, zda má poskytovatel dotace právo s takovými zprávami dál nakládat.

k vybraným pasážím). Tento postup je však závislý na tom, zda jej umožní plánovaná struktura metadat a funkcionality obslužného software.

Z hlediska ochrany osobních údajů je tam, kde jsou takové údaje součástí metadat, třeba de iure vnímat producenta dokumentů šedé literatury, tj. např. univerzitu, jako správce osobních údajů ve smyslu ust. § 6 písm. j) zákona č. 101/2000 Sb. V takovém případě záleží na struktuře a obsahu metadat, jaké požadavky klade zákon na formu, v níž producent příslušné údaje získá. Na řadu případů z běžné akademické praxe tak dopadnou ustanovení zákona č. 101/2000 Sb., která tyto situace vyjímají z režimu povinného souhlasu příslušného subjektu údajů. V takových případech tedy může příslušný producent šedé literatury (tj. např. univerzita) disponovat s údaji obsaženými v metadatech i bez výslovného souhlasu subjektu těchto údajů (typicky autora). K tomu srov. násl. ustanovení:

§ 5 odst. 2 písm. a) zákona č. 101/2000 Sb.: [Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů. Bez tohoto souhlasu je může zpracovávat,] jestliže provádí zpracování nezbytné pro dodržení právní povinnosti správce[.]

§ 5 odst. 2 písm. d) zákona č. 101/2000 Sb.: [Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů. Bez tohoto souhlasu je může zpracovávat,] jedná-li se o oprávněně zveřejněné osobní údaje v souladu se zvláštním právním předpisem. Tím však není dotčeno právo na ochranu soukromého a osobního života subjektu údajů[.]

Bez ohledu na to, zda k získání osobních údajů pro metadata šedé literatury dochází se souhlasem jejich subjektů nebo bez něj, řídí se následně jejich zpracování zákonem č. 101/2000 Sb. Jsou-li tedy tyto údaje společně s příslušným autorským dílem poskytnuty ke zpracování v databázi provozované třetí osobou, jde o předání osobních údajů ke zpracování a provozovatel databáze pak je zpracovatelem osobních údajů ve smyslu § 4 písm. k) zákona č. 101/2000 Sb. K tomu, aby bylo předání osobních údajů právně bezvadné, je pak třeba, aby mezi sebou správce (tj. např. univerzita) a zpracovatel (tj. provozovatel databáze) uzavřeli písemnou dohodu se zákonnými náležitostmi. K tomu srov. následující ustanovení:

§ 6 zákona č. 101/2000 Sb.: Pokud zmocnění nevyplývá z právního předpisu, musí správce se zpracovatelem uzavřít smlouvu o zpracování osobních údajů. Smlouva musí mít písemnou formu. Musí v ní být zejména výslovně uvedeno, v jakém rozsahu, za jakým účelem a na jakou dobu se

uzavírá a musí obsahovat záruky zpracovatele o technickém a organizačním zabezpečení ochrany osobních údajů.

2.3 Konkretizace právního zadání

Z konzultace se zadavatelem vyplynulo, že zadavatel má zájem o vytěžování různých databází s šedou literaturou, tj. že chce přejímat dokumenty šedé literatury včetně jejich metadat a tyto pak dále zpracovávat a zveřejňovat ve vlastní databázi. Současně má zadavatel zájem o to být vybaven takovým katalogem práv k předmětným autorským dílům a jejich metadatům, který mu umožní zpřístupnit jednotlivá díla a jejich metadata k využití či dalšímu zpracování třetím subjektům včetně zahraničních subjektů a databází. Databáze, o jejichž využití má zadavatel zájem, jsou provozovány buďto přímo producenty šedé literatury nebo třetími subjekty, které šedou literaturu do těchto databází zahrnují na základě licencí. Zadavatel má zájem o právo přístupu k těmto databázím a dispozice s jejich obsahem, tj. s šedou literaturou, a to bez ohledu na právní postavení jejich provozovatelů.

Dle vyjádření zadavatele má zadavatel v úmyslu jednat o zahrnutí šedé literatury do své databáze včetně poskytnutí souvisejících práv přímo s jednotlivými producenty. Zadavatel tedy plánuje kontrahovat způsob získávání, zpracování a další využití šedé literatury přímo s původními vykonavateli autorských práv, přičemž s provozovateli databází šedé literatury plánuje uzavřít dohody o automatizovaném přístupu.

2.4 Právní postavení zadavatele

Z hlediska autorskoprávního bude zadavatel užívat autorská díla, tj. dokumenty šedé literatury. K jejich užití dojde především formou jejich zařazení do databáze zadavatele. Zadavatel pak dle vlastního vyjádření plánuje i zveřejnění své databáze a úmysl kontrahovat zpřístupnění své databáze k vytěžování třetím osobám pouze pro nekomerční účely.

Obecně lze říci, že k užívání autorských děl, k nimž někdo jiný vykonává majetková práva autorská, je třeba mít příslušné oprávnění (licenci). Toto oprávnění lze nabýt smluvně nebo je možné je získat přímo ze zákona (tzv. zákonné licence). V tomto směru je třeba připomenout, že jiná forma oprávnění k užití díla není možná – autor či vykonavatel autorských práv tedy příkladně nemůže udělit oprávnění k užití díla třetí osobě jednostranným právním úkonem. K tomu viz násl. ustanovení:

§ 12 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.: Autor má právo své dílo užít v původní nebo jiným zpracované či jinak změněné podobě, samostatně nebo v souboru anebo ve spojení s jiným dílem či prvky a udělit jiné osobě smlouvou oprávnění k výkonu tohoto práva; jiná osoba může dílo užít bez udělení takového oprávnění pouze v případech stanovených tímto zákonem.

Poznámka: Situace, kdy vykonavatel majetkových autorských práv nemůže dát své dílo k dispozici neurčitému okruhu uživatelů jednostranným úkonem, je v době masového používání informačních a komunikačních technologií paradoxní. Právní praxe na ni reagovala zavedením tzv. volných licencí – ty mají de facto povahu jednostranného autorova úkonu, jímž dává své dílo k dispozici veřejnosti. De iure se však jedná o veřejný návrh na uzavření licenční smlouvy, u kterého se presumuje, že k němu subjekt, který má zájem dílo užít, mlčky vyjadřuje svůj souhlas. Příkladem mohou být nejružnější deriváty licencí Creative Commons, Open Access, Open Source aj.

Vzhledem k tomu, že na užití ve formě zahrnutí šedé literatury do vlastní databáze zadavatele nelze v tomto případě aplikovat žádnou ze zákonných licencí⁴, je třeba, aby zadavatel k tomuto typu užití nabyt od jejích producentů licenci smluvně. Licence pak musí počítat nejen s možností zpracovat šedou literaturu do vlastní databáze, ale též s možností jejího zveřejnění a případně i s možností poskytovat sublicence partnerům zadavatele. Možnou variantou ke zvážení (resp. k projednání s producenty šedé literatury) je taková konstrukce licenčního ujednání, která umožní zadavateli sublicencovat šedou literaturu k dalšímu užití na základě některé z volných licencí. Zadavatel by v takovém případě mohl nejen svou databázi zveřejnit, ale mohl by též relativně jednoduchou a mezinárodně uznanou formou poskytnout její obsah zájemcům k dalšímu využití (nastavení příslušných sublicenčních podmínek by přitom mohlo reflektovat požadavky producentů, tj. sublicence by se například nevztahovala na komerční užití apod.)

Je třeba v této souvislosti připomenout, že licenční smlouvu k užití dokumentu šedé literatury lze uzavřít až v situaci, kdy tento dokument objektivně existuje. Nelze tedy v tomto případě uzavřít licenční smlouvu pro futuro. Pokud má tedy zadavatel zájem realizovat svůj původní záměr, tj. kontrahovat přímo s vykonavatelem majetkových autorských práv (tj. s producenty šedé literatury), jeví se jako nejvhodnější řešení uzavření rámcových smluv, na jejichž základě budou pak uzavírány konkludentní smlouvy na užití jednotlivých autorských děl v okamžiku jejich předání do databáze zadavatele. V praxi tedy dojde nejprve k uzavření rámcové smlouvy mezi producentem šedé literatury a zadavatelem, přičemž při předání každého jednotlivého díla do databáze zadavatele bude konkludentně uzavřena licenční smlouva za předem dohodnutých podmínek. Uzavírání

⁴ V tomto případě je irelevantní, že zadavatel je knihovnou a svědčí mu zákonná licence (tuto zákonnou licenci totiž vzhledem k charakteru děl a jejich užití nelze na posuzovaný případ použít).

konkrétních licenčních smluv tedy bude probíhat tak, že za návrh se bude považovat umístění příslušného dokumentu jeho producentem do zdrojové databáze, za přijetí návrhu pak stažení tohoto dokumentu zadavatelem a jeho zpracování v databázi zadavatele.

Producenti šedé literatury jsou tam, kde jsou součástí metadat osobní údaje, též správci osobních údajů ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb. Z tohoto důvodu je třeba, aby ujednání mezi zadavatelem a producenty šedé literatury obsahovalo i část splňující zákonné požadavky na dohodu o předávání osobních údajů k dalšímu zpracování. Na základě této dohody se pak zadavatel získá oprávnění vedle užití samotných dokumentů šedé literatury též zpracovávat příslušná metadata. K tomu viz ustanovení § 6 zákona č. 101/2000 Sb. cit. výše.

Pokud by zadavatel předával metadata ke zpracování dalším subjektům, musí se tak opět dít na základě písemné smlouvy obsahující náležitosti dle cit. ustanovení. Zvláštním případem pak je předání takových údajů do zahraničí. Jedná-li se v takovém případě o členský stát EU nebo o zemi vedenou na aktualizovaném seznamu tzv. bezpečných zemí Komise ES, může předání proběhnout za stejných podmínek, jako je tomu v rámci České republiky. Do zemí mimo EU respektive mimo prostor označený Komisí ES mohou být údaje předány pouze s předchozím souhlasem Úřadu na ochranu osobních údajů (k tomu viz § 27 zákona č. 101/2000 Sb.)

Ve vztahu k provozovatelům databází, kteří nejsou vykonavateli majetkových autorských práv k předmětným dokumentům, bude zájmem zadavatele sjednat k těmto databázím pouze technický přímý přístup, tj. získat technickou možnost odebírat z nich přímo příslušné dokumenty a metadata. Pro tento typ závazku, tj. pro závazek k technickému zpřístupnění databáze, neexistuje typický smluvní institut, tj. bude třeba jej řešit jako nepojmenovaný soukromoprávní závazek. Zadavatel pak zde bude vystupovat jako oprávněný a provozovatel databáze bude v pozici povinného, přičemž předmětem závazku bude pouze zpřístupnění databáze (tj. bez autorskoprávních závazků).

Pokud tedy zrekapitulujeme právní postavení zadavatele v plánovaném systému elektronického zpracování a dalšího využití šedé literatury, bude zadavatel účastníkem následujících právních vztahů:

- Ve vztahu k autorům šedé literatury: Mezi zadavatelem a autory žádný přímý vztah nevznikne, zadavatel tedy bude pouze jedním ze subjektů, které užívají jejich autorská díla. Současně bude zadavatel tam, kde budou součástí metadat osobní údaje autorů, jejich zpracovatelem (ani tato skutečnost však žádný přímý vztah nezakládá). Jediná možnost

vzniku právního vztahu mezi autory a zadavatelem tak nastupuje ve formě odpovědnostního právního vztahu v případě zásahu do subjektivních práv autorů – k tomu viz dále.

- Ve vztahu k producentům šedé literatury: Zadavatel uzavře s producenty smlouvu, na jejímž základě bude mít licenci k užití šedé literatury a ke zpracování osobních údajů obsažených v metadatech.
- Ve vztahu k provozovatelům databází: Zadavatel uzavře s provozovatelem databází smlouvu, na jejímž základě se sjedná technický přístup k databázím (tzv. právo vytěžovat databáze – podrobně viz následující kapitola) s možností přebírat jednotlivá v nich obsažená díla dodaná sem jejich producenty včetně jejich metadat.
- Ve vztahu k Úřadu pro ochranu osobních údajů: Zadavatel bude zpracovatelem osobních údajů obsažených v metadatech. Tím mu vznikne povinnost registrace u Úřadu pro ochranu osobních údajů respektive další standardní povinnosti zpracovatele osobních údajů dle § 5 zákona č. 101/2000 Sb.

2.5 Právní rizika pro zadavatele

Právní rizika systému, v němž zadavatel na základě smluv čerpá dokumenty šedé literatury včetně metadat z databází třetích osob, plynou především z možnosti nastoupení právní odpovědnosti za užití dokumentu, k němuž nebude mít zadavatel odpovídající katalog práv. K této situaci může dojít předně tehdy, pokud zadavatel zkopíruje a dále ve své databázi zpracuje dokument, který nebude kryt odpovídající licenci, resp. jehož metadata nebude mít zadavatel oprávnění zpracovat.

Technicky se taková situace může vyskytnout v případě, že databáze, z nichž bude zadavatel čerpat, budou obsahovat i dokumenty od subjektů, s nimiž nebude mít zadavatel uzavřeny licenční smlouvy resp. smlouvy o zpracování osobních údajů obsažených v metadatech. Omylem pak může dojít k tomu, že zadavatel převezme i data, k jejichž dalšímu užití není oprávněn.

Pokud by došlo k výše naznačenému omylu, byla by tím založena autorskoprávní odpovědnost zadavatele z titulu neoprávněného užití díla. Pokud by současně s tím došlo i ke zpracování metadat obsahujících osobní údaje, odpovídal by zadavatel též z titulu neoprávněného zpracování osobních údajů.

Uvedené riziko lze eliminovat především důsledným postupem při uzavírání dohod s producenty šedé literatury – zadavatel by se tak měl zaměřit na důkladné sledování toho, z jakých zdrojů čerpají šedou literaturu databáze, které bude následně vytěžovat a zajistit, aby všechny tyto zdroje byly kryty dohodami (viz dále). Vhodné je rovněž používat jako součást metadat též údaj o vykonavateli

majetkových práv autorských – systém předávání šedé literatury a metadat pak může na vstupu automaticky kontrolovat, zda má zadavatel s příslušným subjektem uzavřenou dohodu.

Dalším rizikovým případem, k němuž může při provozování databáze šedé literatury zadavatelem dojít, je užití díla předaného na základě dohody, k němuž však jeho producent (tj. např. univerzita) nevykonává majetková autorská práva. Tato situace může nastat tehdy, pokud tvůrce příslušného dokumentu do něj například bez odpovídající licence zahrne cizí autorské dílo. K zásahu do autorských práv oprávněného jejich vykonavatele zde samozřejmě primárně dochází jednáním producenta příslušného dokumentu. Pokud však je takové dílo předáno dál ke zveřejnění do databází (včetně databáze zadavatele), odpovídají oprávněnému vykonavateli autorských práv všechny subjekty, které dílo užívají. Vykonavatel majetkových práv autorských se pak může bránit proti kterémukoli subjektu neoprávněně užívajícímu příslušný dokument, a to včetně zadavatele⁵.

Z jednotlivých typů dokumentů šedé literatury je uvedené riziko třeba šetřit především u studijních materiálů. V nich se totiž mohou objevovat i části dokumentů, k nimž příslušný producent nevykonává majetková práva. Na základě zákonné licence mohou být takové pasáže v učebním textu využity, to však pouze při výuce. Zařazení takového textu do databáze respektive jeho zveřejnění (tj. jiné užití, než při výuce) však již není kryto zákonnou licencí. Producent tedy v takovém případě musí příslušné studijní materiály vyloučit ze zařazení do databáze zadavatele.

Tento typ rizika nelze vzhledem k jeho povaze (pochybení nastává na straně producenta šedé literatury) de facto ani de iure vyloučit. Zadavatel je však pro tento případ chráněn přímo ze zákona regresním nárokem – pokud tedy dojde k situaci, že bude zadavatel odpovídat na základě chyby producenta šedé literatury oprávněnému vykonavateli majetkových autorských práv, může se na producentovi, s nímž má uzavřenou příslušnou dohodu (viz dále), domáhat náhrady. Ve smlouvách s producenty šedé literatury lze pokrytí tohoto rizika zdůraznit prohlášením producenta o tom, že vykonává k příslušnému dílu majetková autorská práva.

⁵ Odpovědnost za porušení majetkových práv autorských má totiž objektivní charakter. Rušitel práv se jí tedy nemůže zbavit poukazem na to, že jednal v dobré víře a neoprávněné užití nezavinil.

3. Analýza právních vztahů plynoucích z elektronického zpracování, uchování a publikace autorských děl-kvalifikačních prací včetně metadat zahrnutých v databázích univerzit

3.1 Právní klasifikace pojmu kvalifikačních prací

Kvalifikační práce představují další typ dokumentů, které má zadavatel v úmyslu zpracovávat ve své databázi. Jedná se o práce studentů resp. uchazečů o vysokoškolské vzdělání, které vznikají v průběhu studia a jimiž jejich autoři vesměs prokazují splnění studijních požadavků. Do okruhu kvalifikačních prací tedy řadíme především práce bakalářské, magisterské, rigorózní, doktorské a habilitační. Dle sdělení zadavatele však databáze těchto kvalifikačních prací, vedené zpravidla univerzitami pro jejich vnitřní potřebu, obsahují též další typy studentských prací, jakými jsou práce seminární, semestrální apod. Význam těchto textů je v porovnání se zákonně typickými kvalifikačními pracemi poměrně menší, avšak jejich zpracování je z pohledu zadavatele rovněž žádoucí. Pojmu kvalifikační práce tedy budeme pro potřeby tohoto posudku používat v širším významu, přičemž pod něj zahrneme vedle zákonně typických kvalifikačních prací též veškeré další práce podávané v rámci vysokoškolského studia a zpracovávané v databázích, o jejichž vytěžování projevil zadavatel zájem.

Ve srovnání se šedou literaturou je právní kvalifikace pojmu kvalifikačních prací mírně odlišná. Jedná se v tomto případě nepochybně opět o autorské dílo, neboť naplňuje hypotézu § 2 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb. Autor však toto dílo nevytváří v poměru zaměstnaneckém ani jako dílo na zakázku, ale jako žák či student při plnění svých studijních povinností. Z hlediska právní kvalifikace se tedy již nejedná o dílo zaměstnanecké ani o dílo zpracované dodavatelsky, ale o tzv. dílo školní. K tomu srov. následující ustanovení:

§ 35 odst. 3 zákona č. 121/2000 Sb.: Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

Jak vyplývá z výše uvedeného, může příslušná škola (bez ohledu na typ a stupeň) využít školního díla pro svou vnitřní potřebu. Příkladem takového užití může být vedle užití díla přímo při výuce též zařazení takového díla do databáze pro kontrolu plagiátů.

Postavení školy, v rámci jejíž výuky byla příslušná kvalifikační práce vytvořena, je však co do práv a povinností zcela odlišné od postavení zaměstnavatele či objednatele u díla zaměstnaneckého resp. u díla vytvořeného na základě smlouvy. U školního díla má totiž příslušná škola ze zákona pouze opci na uzavření licenční smlouvy, tj. má právo na to, aby s ní žák či student, pokud o to škola požádá, uzavřel licenční smlouvu. U školního díla tedy škola nemá ze zákona licenci k jeho užití (s výjimkou užití pro svou vnitřní potřebu popsaného výše), ale pouze právo na přednost při jednání o možnosti takové dílo užít. K tomu srov. následující ustanovení:

§ 60 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.: Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez závažného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

V této souvislosti je třeba připomenout, že opce na uzavření licenční smlouvy v žádném případě neznamená právo na uzavření bezúplatné či exkluzivní licence. Žák či student má tedy pouze povinnost uzavřít s příslušnou školou na její žádost licenční smlouvu za stejných podmínek, za kterých licencuje své dílo třetím osobám. Pokud však student či žák komerčním způsobem svého školního díla využívá (tj. uzavřen např. komerční licenční smlouvu na jeho vydání), má příslušná škola právo na to, aby se s ní, lidově řečeno, o svůj výdělek podělil. K tomu srov. následující ustanovení:

§ 60 odst. 3 zákona č. 121/2000 Sb.: Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že škola nedisponuje ze zákona majetkovými autorskými právy ke školním dílům (jakéhokoli typu). S těmito díly resp. s právy k nim tedy může nakládat za předpokladu, že se studenty či žáky-autory uzavře licenční smlouvy. Zde můžeme opět připomenout, že nelze nabýt licenci pouze na základě jednostranného prohlášení vykonavatele

majetkových autorských práv, ale pouze ze zákona nebo smlouvou. V tomto případě se tedy k tomu, aby mohla škola dílo užít, nabízí pouze ta možnost, že s jeho autorem, tj. studentem či žákem, uzavře licenční smlouvu.

Jak vyplývá z výše uvedeného, je při absenci specifické licenční smlouvy (což je ve středním i vysokém školství standardní situace) jedinou možností užití školního díla příslušnou školou vyplývající přímo z autorského zákona možnost užít dílo při výuce a pro vnitřní potřebu.

Zákonem č. 552/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, k této zákonné licenci přibyla další, a to k elektronickému zveřejnění textů vybraných kvalifikačních prací. Tato licence má charakter tzv. implicitního dovolení, přičemž ust. novelou přidaného § 47b zákona č. 118/1998 Sb. ukládá vysokým školám zveřejňovat kvalifikační práce (zákonodárce zde ještě rozlišuje zveřejnění před obhajobou a po ní) – z tohoto příkazu pak přímo ex lege vyplývá i dovolení užít příslušnou práci takto stanoveným způsobem. K tomu srov. následující ustanovení:

§ 47b zákona č. 118/1998 Sb.: Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

Oproti oboru školních děl či kvalifikačních prací je obor prací povinně zveřejňovaných užší, neboť se týká pouze disertačních, diplomových, bakalářských a rigorózních prací. Dále je třeba si uvědomit, že příslušná vysoká škola má pouze licenci k nevýdělečnému zveřejnění (ať už formou databáze dle odst. 1 nebo libovolnou formou dle odst. 2). Škola tedy nemůže například vydat práci tiskem a vydaný náklad prodávat nebo licencovat takové užití práce třetím osobám.

Velmi podstatná je v uvedených souvislostech další zákonná licence obsažená v odst. 1 in finem cit. ust. , tj. licence k volnému pořizování rozmnoženin. Na jejím základě si kdokoli může z práce zveřejněné vysokou školou na základě zákonného příkazu pořizovat kopie. Nejde však ani zde o licenci k volnému užití příslušné práce, ale pouze o licenci k takovému užití, které bude spočívat v pořizení rozmnoženin. K obsahu tohoto oprávnění srov. následující ustanovení:

§ 13 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.: Rozmnožováním díla se rozumí zhotovování dočasných nebo trvalých, přímých nebo nepřímých rozmnoženin díla nebo jeho části, a to jakýmkoli prostředky a v jakékoli formě.

Jak vyplývá z výše uvedeného, je licence k pořizování rozmnoženin omezena toliko na jejich pořizování, nikoli však na jejich další užívání. Vzhledem, že § 47b odst. 2 in finem zákona č. 118/1998 Sb. zde pojmem „pořizovat (-) rozmnoženiny“ přímo odkazuje na ustanovení § 13 zákona, je třeba vykládat tento odkaz argumentem e silentio legis. Jestliže zde tedy zákonodárce přímo hovoří pouze o rozmnožování (a nikoli například o zveřejňování, rozšiřování apod.), je třeba tuto zákonnou licenci vykládat pouze ve vztahu k samotnému rozmnožování. Oprávněné subjekty (tj. kdokoli) si tedy na základě tohoto ustanovení mohou pořídit rozmnoženiny (množství zde není omezeno), tyto už však nesmí bez dalšího například dále šířit či zveřejňovat.

Shrňme-li výše uvedené poznatky o právním režimu kvalifikačních prací, docházíme k následujícím zjednodušeným závěrům:

- Kvalifikační práce jsou autorskými díly, k nimž vykonává majetková práva autor
- Příslušná škola má právo užít kvalifikační práce při výuce nebo jinak pro vlastní potřebu (například zahrnutím do databáze pro kontrolu plagiátů)
- Jedná-li se o disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, má příslušná vysoká škola povinnost (a tím i právo) je zveřejnit zákonem stanoveným způsobem, tj. zpravidla prostřednictvím databáze kvalifikačních prací. Další práva užít příslušné práce zákon vysokým školám nedává (vyjma výše uvedených případů).
- Jedná-li se o disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, má kdokoli právo si ze zveřejněných textů pořizovat výpisy, opisy a rozmnoženiny. Další práva užít příslušné práce zákon nedává (dotyčná osoba tedy například nemůže rozmnoženiny dále rozšiřovat).

Poznámka: ve vztahu k ochraně osobních údajů obsažených v metadatech je situace obdobná jako u šedé literatury – pořizovatel databáze kvalifikačních prací, tj. příslušná vysoká škola je v tomto případě správcem osobních údajů, další subjekty, které provozují databáze, v nichž jsou metadata s osobními údaji obsažena pak vystupují jako zpracovatelé osobních údajů. K právnímu režimu tedy viz obdobně předchozí kapitolu.

3.2 Právní kvalifikace databází kvalifikačních prací vedených vysokými školami

Dle sdělení zadavatele je běžnou praxí, že vysoké školy provozují rozsáhlé databáze kvalifikačních prací, do nichž zahrnují nejen práce uvedené ve výčtu § 47b zákona č. 118/1997 Sb., ale též další typy kvalifikačních prací, jako například seminární či semestrální práce, zkušební testy apod. V takových případech využívá příslušná škola tyto databáze především ke kontrole plagiátů.

Co se týče právního režimu databází kvalifikačních prací mimo rozsah § 47b zákona č. 118/1997 Sb., lze hovořit o dvou základních situacích:

- 1) škola využívá databázi prací mimo rozsah § 47b zákona č. 118/1997 Sb. pouze ke kontrole plagiátů případně pro vlastní potřebu (včetně výuky)
- 2) škola využívá nebo má v plánu využívat databázi i jinak, tj. například zveřejňovat tam obsažené práce, předávat je ke zpracování dalším subjektům (příkladně zadavateli) apod.

Zatímco je situace sub 1) kryta zákonnou licencí, nastává při řešení právní klasifikace situace sub 2) otázka, zda je příslušná škola k takovému užití oprávněna. Vzhledem k absenci zákonné licence je totiž třeba posoudit, zda student či žák při odevzdání své práce uzavřel s příslušnou školou k takovému užití svého školního díla licenční smlouvu. Není sice v tomto případě nutné, aby měla taková smlouva písemnou podobu⁶, je ale třeba v případě sporu prokazovat, zda měly obě strany, tj. žák i škola, jasno v tom, že je licence poskytnuta a za jakých podmínek.

Tento problém lze řešit například prokazatelnou informovaností studentů o tom, že jejich práce jsou do databáze zahrnovány a že je tato databáze užívána i jinak než pro vnitřní potřebu školy. Lze pak prokázat, že student tím, že práci do systému nahrál, uzavřel se školou konkludentní licenční smlouvu k takovému dalšímu využití práce, které je u příslušné databáze obvyklé. Vzhledem

⁶ V úvahu zde připadá i konkludentní její uzavření – například autor článku do novin tak obdobně jen zašle svůj článek redakci a ta jej zařadí do příslušného vydání. Tím je prokazatelně uzavřena licenční smlouva, neboť není pochyb, že obě strany si byly vědomy právních následků svého jednání a zákon s takovou situací počítá.

k rozdílné praxi na různých vysokých školách však není možné v této otázce formulovat obecné stanovisko - otázku, zda mají školy právo užít kvalifikační práce mimo rozsah § 47b zákona č. 118/1997 Sb., i způsobem sub 2), tedy nelze obecně zodpovědět.

Co se týče kvalifikačních prací spadajících pod rozsah ustanovení § 47b zákona č. 118/1997 Sb., tj. prací disertačních, diplomových, bakalářských nebo rigorózních, je jejich právní režim nepoměrně jiný. V tomto případě mají vysoké školy povinnost je zveřejňovat, a to dle § 47b odst. 1 i prostřednictvím speciálních databází. Vysoké školy tedy mají v tomto případě, jak uvedeno shora, nejen implicitní zákonné dovolení tyto práce zveřejnit, ale též vést jejich databáze. Autorský zákon přitom s tímto pojmem přímo pracuje, když databázi v § 88 vymezuje jako „soubor nezávislých děl, údajů nebo jiných prvků, systematicky nebo metodicky uspořádaných a individuálně přístupných elektronickými nebo jinými prostředky, bez ohledu na formu jejich vyjádření.“ Vysoké školy se pak na základě zákonného příkazu (a jemu odpovídajícímu dovolení) v § 47b odst. 1 stávají pořizovateli databází. K tomuto pojmu srov. následující ustanovení:

§ 89 zákona č. 121/2000 Sb.: Pořizovatel databáze je fyzická nebo právnická osoba, která na svou odpovědnost pořídí databázi, nebo pro kterou tak z jejího podnětu učiní jiná osoba.

Vysoká škola tedy může resp. musí na základě zákonného příkazu nejen zveřejňovat práce uvedené v § 47b zákona č. 118/1997 Sb., ale stává se na základě téhož předpisu i pořizovatelem jejich databáze. V důsledku toho jí zákon přiznává tzv. práva sui genesis, konkrétně pak práva:

- Vytěžovat databázi
- Zužítkovat databázi
- Sublicencovat tato práva dalším subjektům

Podrobněji k obsahu práv vytěžovat a zužítkovat databázi srov. následující ustanovení:

§ 90 odst. 2 zákona č. 121/2000 Sb.: Vytěžováním podle odstavce 1 se rozumí trvalý nebo dočasný přepis celého obsahu databáze nebo jeho podstatné části na jiný podklad, a to jakýmkoli prostředky nebo jakýmkoli způsobem.

§ 90 odst. 3 zákona č. 121/2000 Sb.: *Zužitkováním podle odstavce 1 se rozumí jakýkoli způsob zpřístupnění veřejnosti celého obsahu databáze nebo jeho podstatné části rozšiřováním rozmnoženin, pronájmem, spojením on-line nebo jinými způsoby přenosu.*

Na rozdíl od obecného obsahu oprávnění pořizovatele databáze je však v tomto případě vysoká škola omezena podmínkou uvedenou v § 47b ab initio zákona č. 118/1997 Sb., totiž, že zveřejnění disertačních, diplomových, bakalářských a rigorózních prací prostřednictvím databáze musí být nevýdělečné. Per analogiam pak dospíváme k závěru, že podmínka nevýdělečnosti platí i pro další oprávnění příslušné vysoké školy, která jim zákon jako pořizovatelům databází prací uvedených v § 47b zákona č. 118/1997 Sb. zakládá.

K otázce právního režimu databází kvalifikačních prací tedy můžeme uzavřít, že z pohledu zadavatele je vhodné rozlišovat mezi systémy originálně zpracovávajícími pouze práce spadající pod rozsah výčtu § 47b zákona č. 118/1997 Sb. a systémy obsahujícími i další typy kvalifikačních prací. V prvním případě může zadavatel prakticky bez omezení kontrahovat s příslušnou vysokou školou formou sublicence vytěžování či zužitkování takových databází (to však pouze nevýdělečně). V druhém případě je pro dispozice s obsahem příslušné databáze mimo práce specifikované v § 47b zákona č. 118/1997 Sb. rozhodné to, zda má k takovým dispozicím licenci od autora příslušné práce

3.3 Právní postavení subjektů zúčastněných na systému automatizovaného zpracování kvalifikačních prací

V systému zpracování kvalifikačních prací má významné postavení autor. Ten ze zákona zůstává vykonavatelem svých majetkových práv autorských a rozhoduje tedy o tom, jakou formou se bude jeho dílo užívat. Jak vyplývá z výše uvedeného, jsou výjimkou následující oprávnění dalších subjektů:

- Příslušná škola (bez ohledu na stupeň) má právo autorovo dílo užít pro svoji vnitřní potřebu nebo jinak při výuce.
- Vysoká škola má právo užít autorovo dílo, jde-li o disertační, diplomovou, bakalářskou nebo rigorózní práci, a to formou jeho zveřejnění prostřednictvím databáze kvalifikačních prací.

- Kdokoli má právo z autorova díla, jde-li o zveřejněnou disertační, diplomovou, bakalářskou nebo rigorózní práci, pořídit výpis, opis nebo rozmnoženinu.

Vysoké školy mají výše diskutované oprávnění pořizovat a provozovat databáze disertačních, diplomových, bakalářských a rigorózních prací. Ze zákona pak mají i možnost s tímto oprávněním disponovat, a to pouze k nevýdělečným účelům. Mohou tedy zadavateli poskytnout nevýdělečnou licenci k vytěžování a zužitkování těchto databází včetně oprávnění sublicence (opět pouze pro nevýdělečné účely).

Provozovatelé databází kvalifikačních prací spadajících pod rozsah ustanovení § 47b zákona č. 118/1997 Sb., kteří nejsou příslušnými vysokými školami, mohou mít jednak postavení subjektu jednajícího na pokyn příslušné vysoké školy (jako pořizovatele databáze) – v takovém případě provádějí pouze technickou realizaci zadání příslušné vysoké školy, přičemž škola vystupuje jako pořizovatel databáze a disponuje k ní též všemi právy dle ust. § 90 zákona č. 121/2000 Sb.

Provozovatel databáze kvalifikačních prací, který není příslušnou vysokou školou, může provozovat svou databázi i jako její pořizovatel, to však pouze na základě (nevýdělečné) licence od příslušné vysoké školy. V takovém případě má příslušná vysoká škola svoji databázi provozovanou ze zákona, přičemž však údaje z ní dál na základě licence předává do další databáze (v tomto postavení bude i sám zadavatel, když bude do své databáze přebírat na základě smlouvy práce z ostatních databází).

Příklad: K ilustraci právě uvedené klasifikace subjektů můžeme použít komplexní příklad činnosti Masarykovy univerzity jako subjektu činného ve všech popsanych typech aktivit. Tato univerzita vede ze zákona svoji databázi kvalifikačních prací, v níž na základě zákonného příkazu zpracovává kvalifikační práce svých studentů. Vedle toho působí Masarykova univerzita i jako provozovatel databáze, přičemž jednotliví kontrahenti (tj. vybrané univerzity a vysoké školy) do této databáze dodávají na základě licenčních smluv texty z vlastních databází kvalifikačních prací – míra oprávnění k dispozici s těmito texty pak je dána obsahem příslušných licenčních ujednání. Konečně pak může Masarykova univerzita působit i jen jako pouhý technický realizátor databáze kvalifikačních prací tam, kde příslušná vysoká škola žádnou vlastní databázi nedisponuje – pořizovatelem databáze a tím i disponentem se všemi souvisejícími právy však v takovém případě není Masarykova univerzita (ta má pouze postavení dodavatele technologie), ale sám objednatel příslušných služeb.

Spojíme-li tedy poznatky z předchozí kapitoly s právě uvedeným, může technicky dojít k situaci, kdy se v databázi Masarykovy univerzity (nebo ve kterékoli jiné obdobné databázi) objeví dokumenty s následující právní charakteristikou:

- Dokumenty, k nimž Masarykova univerzita vykonává ze zákona autorská práva (šedá literatura Masarykovy univerzity).
- Dokumenty, které Masarykova univerzita do databáze zařadila na základě zákonného příkazu (kvalifikační práce dle § 47b zákona č. 118/1997 Sb. obhájené na Masarykově univerzitě).
- Dokumenty, k nimž Masarykova univerzita vykonává autorská práva na základě licence (šedá literatura nebo kvalifikační práce převzaté na základě smlouvy z databází jiných vysokých škol).
- Dokumenty, k nimž Masarykova univerzita nevykonává žádná majetková práva autorská (kvalifikační práce dle § 47b zákona č. 118/1997 Sb. obhájené na cizích vysokých školách, které však nemají vlastní databáze a objednávají jejich provozování u Masarykovy univerzity).
- Dokumenty, u nichž je jejich zařazení do databáze provedeno pro vnitřní potřebu Masarykovy univerzity (tj. např. seminární práce, semestrální práce a jiné dokumenty mimo rozsah ustanovení § 47b zákona č. 118/1997 Sb.)

3.4 Právní postavení zadavatele

Zadavatel má v úmyslu zahrnout do své databáze kvalifikační práce zpracovávané ve výše uvedeném smyslu v databázích vysokých škol. Při právním ošetření vytěžování těchto databází může zadavatel postupovat dvěma odlišnými různými způsoby.

První z nich je analogický k řešení doporučeném na základě požadavků zadavatele v předchozí kapitole a vychází z toho, že zadavatel bude přímo kontrahovat s vykonavateli majetkových autorských práv k jednotlivým dílům. Vzhledem k tomu, že se však v tomto případě jedná přímo o samotné studenty či žáky, nejeví se takové řešení jako vhodné ani jako prakticky realizovatelné.

Namísto uzavírání dílčích licenčních smluv přímo s vykonavateli majetkových autorských práv se tedy v případě kvalifikačních prací jeví praktičtější využití zákonného zmocnění pořizovatelů databází těchto prací, tj. vysokých škol. Zadavatel se při použití tohoto řešení nedostává do přímého smluvního vztahu s vykonavatelem majetkových autorských práv (jímž je student či žák), ale od

pořizovatele databáze, tj. příslušné vysoké školy, licencuje právo vytěžovat a zužítkovat databázi jako celek. Toto řešení má na rozdíl od partikulárních dohod uzavíraných k jednotlivým autorským dílům s vykonavatelem majetkových autorských práv (viz předchozí kapitola) následující výhody:

- K uzavření dohody dojde jen jednou, přičemž obsah databáze se může v čase průběžně měnit (např. doplňovat o další dokumenty) – není pak třeba uzavírat jednotlivé dohody při předání jednotlivých záznamů (dokumentů)
- Právo vytěžovat a zužítkovat databázi může na základě smlouvy zahrnout i oprávnění tato práva sublicencovat (např. zahraničnímu partnerovi) – sublicence však musí být opět omezena na nevýdělečné užití formou vytěžování nebo zužitkování databáze jako celku

Pokud tedy zrekapitulujeme právní postavení zadavatele v plánovaném systému elektronického zpracování a dalšího využití kvalifikačních prací, bude zadavatel účastníkem následujících právních vztahů:

- Ve vztahu k autorům kvalifikačních prací: Mezi zadavatelem a autory žádný přímý vztah nevznikne, zadavatel tedy bude pouze jedním ze subjektů, které užívají jejich autorská díla. Současně bude zadavatel tam, kde budou součástí metadat osobní údaje autorů, jejich zpracovatelem (ani tato skutečnost však žádný přímý vztah nezakládá). Jediná možnost vzniku právního vztahu mezi autory a zadavatelem tak nastupuje ve formě odpovědnostního právního vztahu v případě zásahu do subjektivních práv autorů – k tomu viz dále.
- Ve vztahu k pořizovatelům databází kvalifikačních prací: Zadavatel uzavře s pořizovatelem databází kvalifikačních prací, tj. s vysokými školami případně se subjekty, které tyto databáze pořizují na základě licencí smlouvy o vytěžování a zužitkování jejich databází. Rozsah smluv musí být omezen na vytěžování a zužitkování jen těch částí databáze, k nimž má její pořizovatel prokazatelně příslušná práva – viz dále.
- Ve vztahu k Úřadu pro ochranu osobních údajů: Zadavatel bude zpracovatelem osobních údajů obsažených v metadatech. Tím mu vznikne povinnost registrace u Úřadu pro ochranu osobních údajů respektive další standardní povinnosti zpracovatele osobních údajů dle § 5 zákona č. 101/2000 Sb.

3.5 Právní rizika pro zadavatele

První typ právních rizik je analogický s riziky popsány v předchozí kapitole a je založen na situaci, kdy zpracovatel v důsledku právního nebo technického opomenutí zpracuje do své databáze i kvalifikační práci, k níž nebude mít odpovídající oprávnění. Opatření ke zmírnění či řešení těchto rizik viz v předchozí kapitole.

Druhý typ právních rizik plyne ze skutečnosti, že právotvůrce založením povinnosti publikovat vymezené typy kvalifikačních prací sice ze zákona vyřešil otázku licence k provozování příslušných databází vysokými školami, opomenul však situace, kdy objektivní důvody brání publikaci celého textu těchto prací.

Situace, kdy existuje objektivní problém s publikací určité části práce nebo případně i se zveřejněním práce jako celku nastávají tehdy, pokud jsou v práci obsaženy informace, jejichž publikace může někoho přímo či nepřímo poškodit na jeho právech nebo oprávněných zájmech. Běžně k této situaci dochází v technických oborech, kde studenti píšou své kvalifikační práce v úzké spolupráci s podnikatelskými subjekty operujícími na příslušných technologických trzích. V takových kvalifikačních pracích se tak mohou objevit i citlivé technické či obchodní informace spadající do kategorie obchodního tajemství nebo know-how. Práce humanitních oborů založené na kvalitativním výzkumu pak mohou například obsahovat osobní údaje či informace osobní povahy, jejichž zveřejnění může přivodit újmu jejich subjektům. V obou těchto případech pak má příslušný subjekt poskytující studentovi informace pro jeho kvalifikační práci logicky zájem na tom, aby byla taková informace chráněna před zveřejněním.

Nabízela by se v tomto případě interpretace v tom smyslu, že jak podnikatelské subjekty, tak i například účastníci kvalitativního neanonymního výzkumu musí být při poskytování informací autorovi příslušné kvalifikační práce srozuměni s tím, že výsledná práce musí být ze zákona zveřejněna – je pak, lidově řečeno, jejich vlastním problémem, že poskytnutím příslušných informací dají de iure (tj. ve vazbě na ustanovení § 47b zákona č. 118/1997 Sb.) souhlas k jejich zveřejnění. Taková interpretace založená na gramatickém výkladu cit. ustanovení je samozřejmě možná, evidentně však odporuje smyslu a účelu vysokoškolského zákona a souvisejících předpisů.

Pokud bychom tuto interpretaci přijali, znamenalo by povinné zveřejňování plného obsahu všech kvalifikačních prací ve svém důsledku faktické snížení ochoty nejrůznějších subjektů (podnikatelských i nepodnikatelských) spolupracovat s vysokými školami a samotnými studenty v procesu tvorby kvalifikačních prací. V důsledku toho by pak došlo k situaci, kdy by se příslušné subjekty vzhledem k povinnosti zveřejnit celý text kvalifikační práce přímo bránily spolupráci se studenty, čímž by byla řada potenciálně vysoce přínosných kvalifikačních prací založených na

spolupráci mezi doktrínou a praxí odsouzena k nezdaru. Smyslem a účelem předpisů vysokoškolského práva je však evidentně pravý opak, tj. spíše motivace akademické sféry a praxe ke hledání nových forem spolupráce a ke vzájemnému obohacování.

Můžeme tedy v této situaci konstatovat nikoli rigorózní právní povinnost zveřejnit plné texty všech kvalifikačních prací spadajících pod rozsah ustanovení § 47b zákona č. 118/1997 Sb., ale naopak existenci mezery v právu postihující případy, kdy zde na jedné straně existuje objektivní zájem studenta, vysoké školy i obecný zájem společenský na spolupráci s praxí, na straně druhé však realizaci příslušných aktivit brání objektivní nemožnost plného zveřejnění příslušných výsledků.

Jak vyplývá z právě uvedeného, je třeba v tomto případě namísto gramatické interpretace užít spíše racionálního výkladu § 47b zákona č. 118/1997 Sb. metodou aktuální teleologie a šetřit tak vedle absolutně definované povinnosti zveřejňovat veškeré texty kvalifikačních prací též ochranu zájmů a tím i motivace nejrůznějších subjektů informačně se na tvorbě prací podílejících. Obecně pak lze formulovat právní závěr, že povinnost publikace závěrečných prací nemůže být absolutní, ale že v určitých případech hodných zvláštního zřetele musí ustoupit zájmu na ochranu určitých informací před zveřejněním, který je ad hoc shledán důležitějším.

Na tento právní problém, jehož právní řešení prozatím nemá žádné konkrétní obrysy, částečně reaguje i doporučený formát metadat pro databáze kvalifikačních prací, který zahrnuje typizované údaje o katalogu práv k předmětnému dílu (identifikátor dc:rights) a dále pak technický údaj o datech zveřejnění příslušné práce (dcterms:available). Lze pak zadavateli doporučit, aby tato metadata využil ve spolupráci s pořizovateli příslušných databází mimo jiné i ke zmírnění právě popsaného rizika.

Poznámka: Právě popsané právní riziko může být jedním z faktorů, který ovlivní ochotu vysokých škol jako pořizovatelů databází spolupracovat se zadavatelem resp. s provozovateli obdobných databází. Jeho pokrytí tedy představuje nikoli výlučně právní problém, ale spíše problém faktický.

4. Návrh řešení smluvních vztahů mezi zadavatelem a vykonavatelem majetkových autorských práv k šedé literatuře a kvalifikačním pracím resp. provozovateli jejich databází

4.1 Subjekty a obsah smluvních závazků

Vzhledem k tomu, že je třeba řešit komplexně problematiku několika různých vzájemných závazků zadavatele a ostatních subjektů účastnících se elektronického zpracování kvalifikačních prací a šedé literatury, je vhodné nejprve analyzovat a stručně popsat typické případy respektive určit, se kterými subjekty bude zadavatel v typických případech kontrahovat.

U jednotlivých typů subjektů je třeba při kontraktaci postupovat v návaznosti na jejich obor činnosti a rovněž v návaznosti na rozsah katalogu práv, kterými k předmětným dokumentům resp. metadatům disponují. Nelze tedy v tomto smyslu vytvořit jednu univerzální smlouvu, kterou by mohl zadavatel použít k založení právních vztahů se všemi typy subjektů, ale je třeba vždy aplikovat jen ty typy závazků, které odpovídají právnímu postavení příslušného subjektu⁷. Na druhou stranu však není ani vhodné vytvářet smlouvy zvlášť pro každý jednotlivý subjekt, neboť ve většině případů se bude jednat o standardní, tzn. opakující se, právní vztahy.

Typickými subjekty, s nimiž bude zadavatel kontrahovat obsah do své databáze, jsou:

- Vysoké školy
- Další subjekty produkující dokumenty šedé literatury
- Další subjekty provozující databáze šedé literatury a/nebo kvalifikačních prací

Vysoké školy působí téměř ve všech případech jako producenti šedé literatury a zároveň jako zákonní pořizovatelé databáze kvalifikačních prací studentů. V takovém případě tedy bude smlouva zakládat pro zadavatele následující oprávnění:

1. Rámcovou dohodu o konkludentním licencování šedé literatury včetně metadat (návrhem na uzavření licenční smlouvy bude vložení příslušného dokumentu do určené databáze, přijetím návrhu ze strany zadavatele bude pak zkopírování tohoto dokumentu do vlastní databáze), která bude obsahovat možnost zahrnout šedou literaturu do databáze zadavatele, zveřejnit ji

⁷ V tomto směru je třeba důsledně šetřit zásadu *nemo plus iuris transferre potest quam eum ipse habet*, podle níž nelze na jiného převádět práva, kterými sám převodce nedisponuje – k tomu viz podrobněji kap. 2.5 a 3.5.

- a dále sublicencovat její užití (například formou některé z volných licencí typu Creative Commons, Open Access apod.)
2. Licenci k nevýdělečnému vytěžování a využívání databáze kvalifikačních prací specifikovaných v § 47b zákona č. 118/1997 Sb. včetně metadat (dohoda bude obsahovat i možnost nevýdělečné sublicence)
 3. Dohodu o předání osobních dat spravovaných vysokou školou ke zpracování zadavatelem ve smyslu ust. § 6 zákona č. 101/2000 Sb. (tato dohoda se může společně týkat metadat kvalifikačních prací i dokumentů šedé literatury)

Tam, kde, jako je tomu v případě Masarykovy univerzity, vysoká škola provozuje databázi, do níž je zahrnut i obsah poskytnutý třetími stranami, bude dohoda ještě obsahovat následující typy závazků:

4. Licenci k vytěžování příslušné databáze včetně dohody o předání osobních dat – tyto licence se budou vztahovat na dokumenty a metadata dodané do databáze třetími stranami (na přání zadavatele bude další užití šedé literatury v takovém případě navíc licencováno přímo vykonavatelem majetkových autorských práv, tj. producentem)
5. Dohodu o předání osobních dat zpracovávaných v metadatech dle předchozího bodu.

S dalšími subjekty produkujícími dokumenty šedé literatury respektive se subjekty, které sice šedou literaturu produkují, ale neprovozují žádné její databáze, budou sjednány pouze závazky sub 1. a 3. S dalšími subjekty, které provozují databáze šedé literatury, aniž by byly jejichmi producenty, respektive které provozují databáze kvalifikačních prací aniž by tyto pocházely od jejich studentů, pak bude sjednán závazek sub 4. Ve spojení se závazkem sub 5.

Celkem tedy můžeme identifikovat 5 základních typů závazků, které mohou tvořit obsah smluv, na jejichž základě bude zadavatel realizovat svůj záměr elektronicky zpracovávat šedou literaturu a kvalifikační práce. Tyto závazky je vhodné formulovat tak, aby je bylo možné vzájemně kombinovat, a to ve shora popsané návaznosti na typ subjektu a kvalitu jeho oprávnění k předmětným dokumentům resp. osobním údajům. Jednotlivá ujednání pak musí být formulována tak, aby umožnila zahrnout i dohodu na specifických technických podmínkách přístupu k předmětným dokumentům a jejich metadatům (např. ohledně komunikačního rozhraní, datových limitů, provozní doby apod.).

6. Doložka

Výše uvedené právní názory nebyly projednány akademickými orgány Masarykovy univerzity ani akademickými orgány její Právnické fakulty a jsou právními názory zpracovatele tohoto právního stanoviska (posudku). Analýza nemá právní povahu odborného vyjádření podle § 105 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. a představuje soubor názorů a doporučení pro potřebu zadavatele.

V Brně dne 30. 7. 2009.

JUDr. Radim Polčák, Ph.D.